

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

V. BIND

HJØRRING AMT · TISTED AMT
AALBORG AMT

KØBENHAVN 1924

G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

INDHOLD AF FEMTE BIND

	Pag.
DEN JYSKE HALVØ	1—16
HJØRRING AMT	17—286
LÆSØ	277
Købstæder: Brønderslev p. 77 — Frederikshavn p. 50 — Hjørring p. 27 — Skagen p. 62 — Sæby p. 40.	
Herreder: Borglum p. 198 — Dronninglund p. 156 — Horns p. 85 — Hvetbo p. 237 — Vennebjerg p. 120 — Øster-Han p. 253.	
Sogne (og Landkommuner):	
Aasted (Aasted-Skærum Komm.)	108
Agersborg (egen Komm.)	268
Albæk (egen Komm.)	173
Alstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	241
Asaa-Melholt (Dronninglund og Ulsted Komm.)	188
Asdal (Horne-Asdal Komm.)	142
Astrup (egen Komm.)	132
Bejstrup (Haverslev-Bejstrup Komm.)..	270
Bindslev (egen Komm.)	96
Bjærgby (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	134
Brovst (egen Komm.)	257
Byrum (Byrum-Hals-Vesterø Komm.)..	282
Børglum (Børglum-Furreby Komm.)...	213
Dronninglund (Del af Dronningl. Komm.)	182
Elling (egen Komm.)	98
Em (Vraa-Em Komm.)	230
Flade (Flade-Gerum Komm.)	112
Furreby (Børglum-Furreby Komm.) ...	218
Gerum (Flade-Gerum Komm.)	115
Gøl (egen Komm.)	250
Hallund (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	194
Hals (Byrum-Hals-Vesterø Komm.) ...	285
Harreslev [Harridslev] (Harreslev-Rakke- by Komm.)	155
Haverslev (Haverslev-Bejstrup Komm.)	266
Hellevad (Hellevad-Ørum Komm.)....	190
Hellum (egen Komm.)	196
Hirsholmene (egen Komm.)	117
Horne (Horne-Asdal Komm.)	139
Hune (Saltum-Hune Komm.)	245
Hæstrup (Vrejlev-Hæstrup Komm.) ...	209
Hørby (egen Komm.)	164
Hørmested (egen Komm.)	103
Ingstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	237
Jelstrup (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	154
Jerslev (egen Komm.)	232
Jetsmark (egen Komm.)	247
Karup (Understed-Karup Komm.)	159
Lendum (egen Komm.)	106
Lerup (Lerup-Tranum Komm.)	254
Lyngby (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	220
Maarup (Rubjærg-Maarup Komm.) ...	152
Mosbjerg (egen Komm.)	94
Mygdal (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	135
Raabjærg (egen Komm.)	87
Rakkeby (Harreslev-Rakkeby Komm.) .	210
Rubjærg (Rubjærg-Maarup Komm.)...	151
Saltum (Saltum-Hune Komm.)	242
Sejlstrup (Vejby-Sejlstrup Komm.) ...	212
Serreslev [Serridslev] (egen Komm.)...	231

	Pag.		Pag.
Sindal (egen Komm.)	129	Ugilt (egen Komm.)	125
Skagens Landdistrikt (egen Komm.)	86	Understed (Understed-Karup Komm.)	157
Skallerup (Skallerup-Vennebjerg Komm.)	147	Vejby (Vejby-Sejlstrup Komm.)	211
Skræm (egen Komm.)	267	Vennebjerg (Skallerup-Vennebjerg Komm.)	149
Skt. Hans (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	121	Vester-Hjermeslev (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Alstrup Komm.)	240
Skt. Olai (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	123	Vesterø (Byrum-Hals-Vesterø Komm.)	284
Skærum (Aasted-Skærum Komm.)	110	Vidstrup (Tornby-Vidstrup Komm.)	146
Skæve (egen Komm.)	170	Volstrup (egen Komm.)	160
Stenum (Tolstrup-Stenum Komm.)	227	Vore [Voer] (egen Komm.)	176
Taars (egen Komm.)	199	Vraa (Vraa-Em Komm.)	228
Tise (Vrensted-Tise Komm.)	222	Vrejlev (Vrejlev-Hæstrup Komm.)	204
Tolne (egen Komm.)	101	Vrensted (Vrensted-Tise Komm.)	221
Tolstrup (Tolstrup-Stenum Komm.)	224	Øland (egen Komm.)	273
Tornby (Tornby-Vidstrup Komm.)	144	Ørum (Hellevad-Ørum Komm.)	192
Torslev, Dronninglund Hrd. (egen Komm.)	166	Øster-Brønderslev (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	234
Torslev, Øster-Han Hrd. (egen Komm.)	261	Øster-Svenstrup (egen Komm.)	264
Tranum (Lerup-Tranum Komm.)	256		
Tværsted (Tværsted-Ugerby Komm.)	91		
Ugerby [Uggerby] (Tværsted-Ugerby Komm.)	138		

TISTED AMT ..... 287—482

MORS 436

Købstæder: Nykøbing p. 306 — Tisted p. 293.

Herreder: Hassing p. 386 — Hillerslev p. 342 — Hundborg p. 366 —
Morsø Nørre p. 464 — Morsø Sønder p. 438 — Revs p. 407 —
Vester-Han p. 320.

Sogne (og Landkommuner):

Ager [Agger] (Vestervig-Ager Komm.)	415	Helligsø (Helligsø-Gettrup Komm.)	427
Alsted (Alsted-Bjærgby Komm.)	475	Heltborg (Visby-Heltborg Komm.)	421
Arup (Østløs-Vestløs-Arup Komm.)	340	Hillerslev (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	356
Bested (Bested-Grurup Komm.)	398	Hjaremaal [Hjardemaal] (egen Komm.)	364
Bjærgby (Alsted-Bjærgby Komm.)	474	Hjordtal [Hjordtals] (egen Komm.)	323
Blistrup [Blidstrup] (Vejerslev-Blistrup Komm.)	455	Hundborg (Hundborg-Janderup Komm.)	379
Bodum (Bodum-Ydby Komm.)	423	Hunstrup [Hundstrup] (egen Komm.)	361
Dragstrup (Dragstrup-Skallerup Komm.)	468	Hurup (egen Komm.)	419
Ejerslev (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481	Hvidbjærg, Morsø-Sønder Hrd. (Karby-Hvidbjærg-Rested Komm.)	449
Elsø (Lødderup-Elsø Komm.)	440	Hvidbjærg, Revs Hrd. (Hvidbjærg-Lyngs Komm.)	429
Erslev (Tødsø-Erslev Komm.)	465	Hvidbjærg vesten Aa (Hvidbjærg vesten Aa-Ørum-Lodbjærg Komm.)	401
Flade (Flade-Sønder-Draaby Komm.)	473	Hørdum (Skyum-Hørdum Komm.)	394
Frøslev (Frøslev-Møllerup Komm.)	440	Hørsted (Sønderhaa-Hørsted Komm.)	390
Galtrup (Galtrup-Øster-Jølby Komm.)	466	Janderup (Hundborg-Janderup Komm.)	383
Gettrup (Helligsø-Gettrup Komm.)	428	Jegindø (egen Komm.)	435
Grurup (Bested-Grurup Komm.)	400	Jørsby [Jordsby] (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481
Gøttrup (Kettrup-Gøttrup Komm.)	327	Kaastrup (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	358
Hansted (Ræer-Hansted-Vigsø Komm.)	345	Kallerup (Skjoldborg-Kallerup Komm.)	375
Harring (Harring-Stagstrup Komm.)	390		
Hassing (Hassing-Villerslev Komm.)	395		

HJÖRRING AMT

1: 320 000
0 2 4 6 8 10 12 14 16 km

- I Dronningland Herred
- II Horns Herred (med Læssø)
- III Vennebjerg Herred
- IV Børglum "
- V Hvelbo "
- VI Ø. Han-Herred

57° 30'

57° 15'

JAMMERBUGT

TANNIS BUGT

AALBÆK BUGT

FREDERIKSHAVN

SEBY

WENDESSYSSÆL

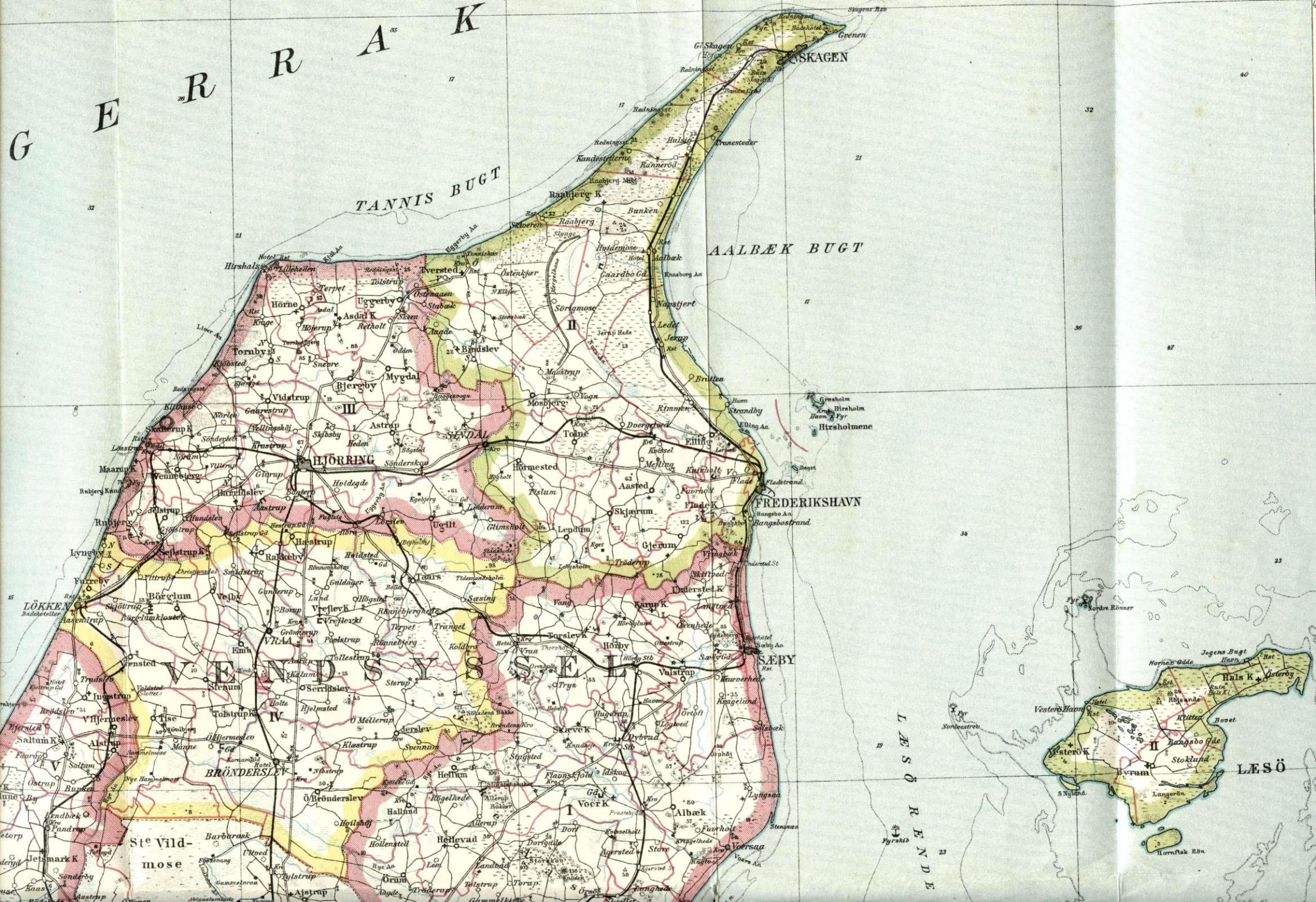
BRØNDERSLEV

Ste Vildmose

G E R R A K

TANNIS BUGT

AALBÆK BUGT

LÖKKEN

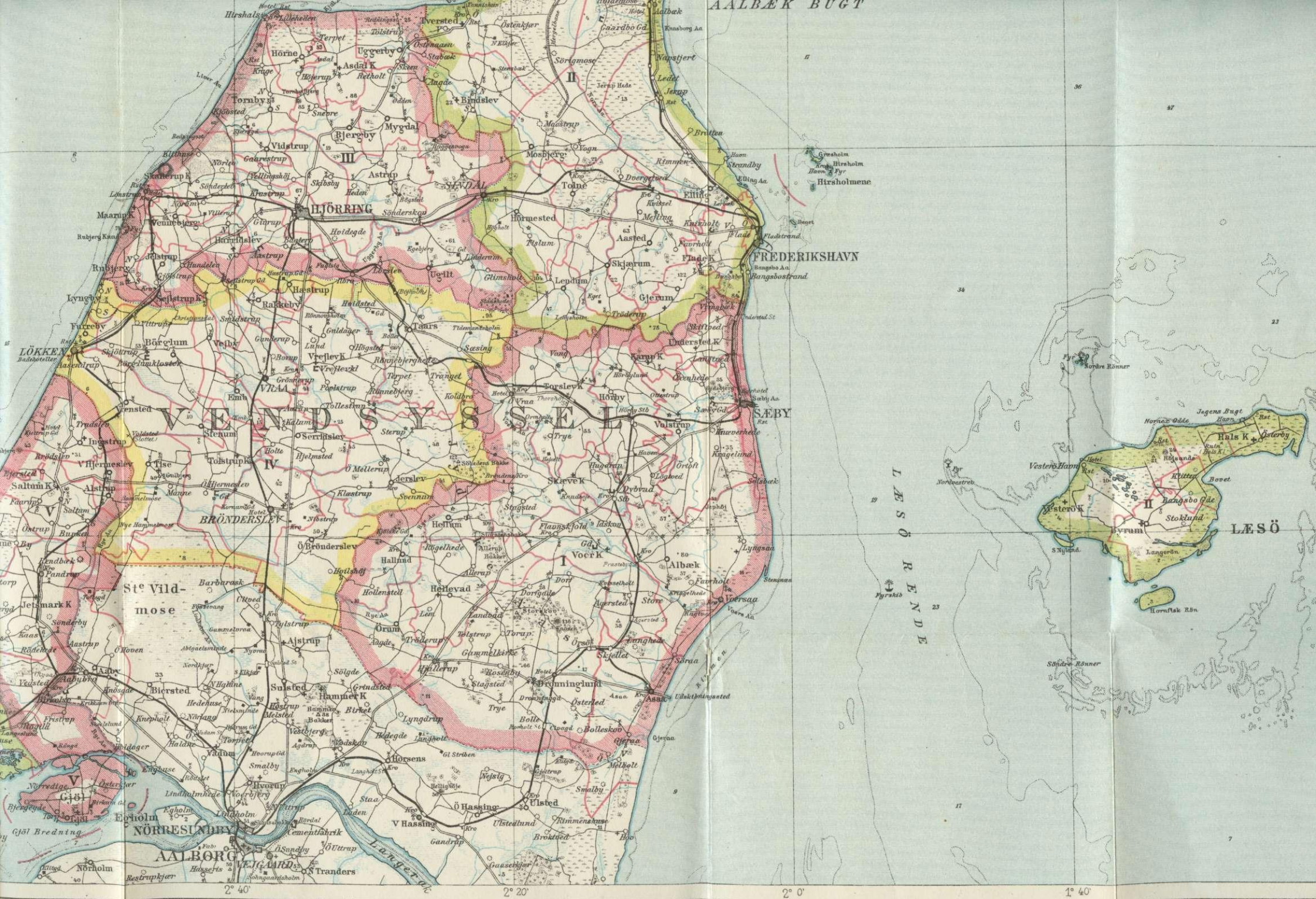
W E N D S

S E L

SEBY

L E S Ö R E N D E

LESÖ

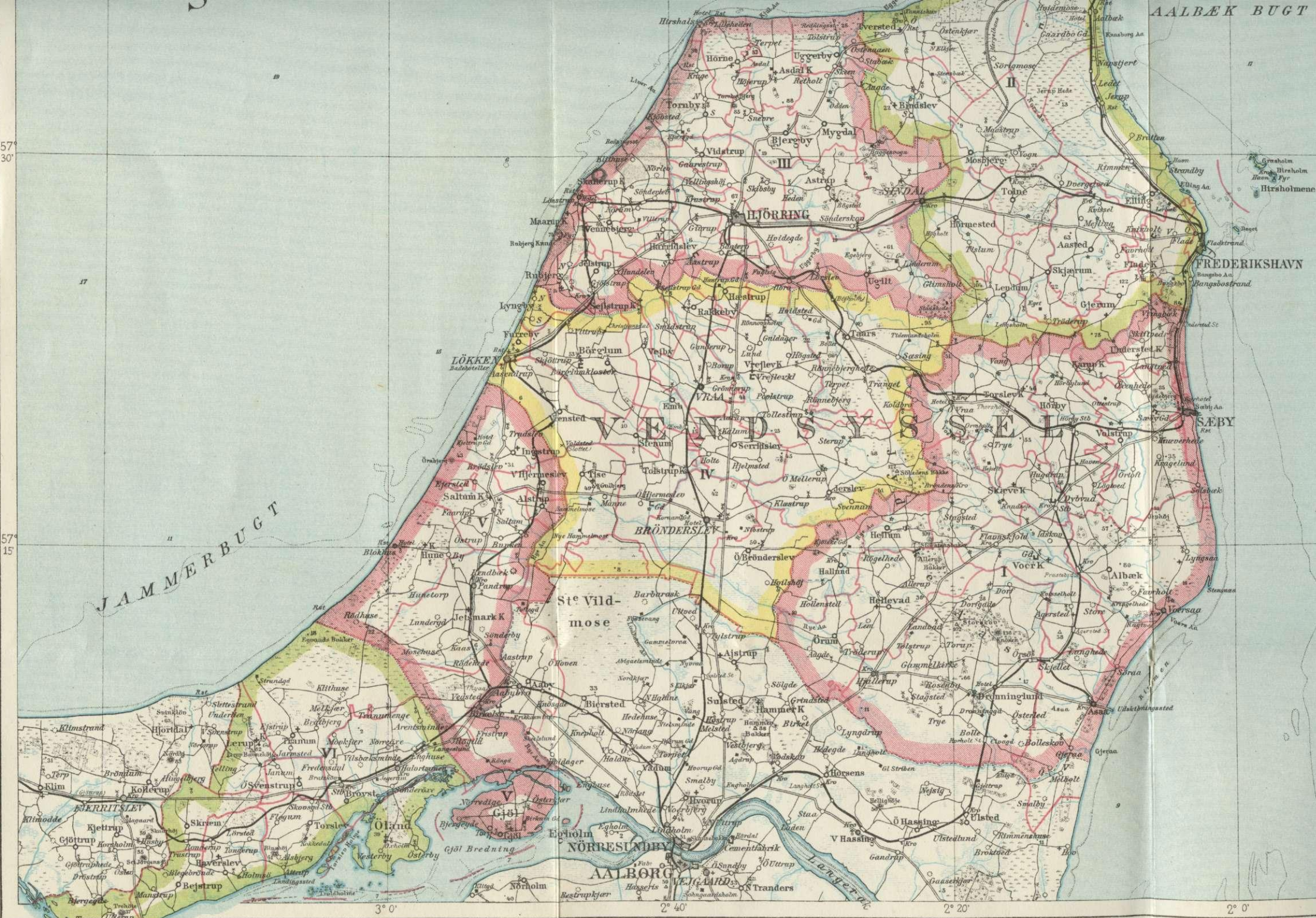

Teget og reproduceret ved Generalstabens topografiske Afdeling 1921

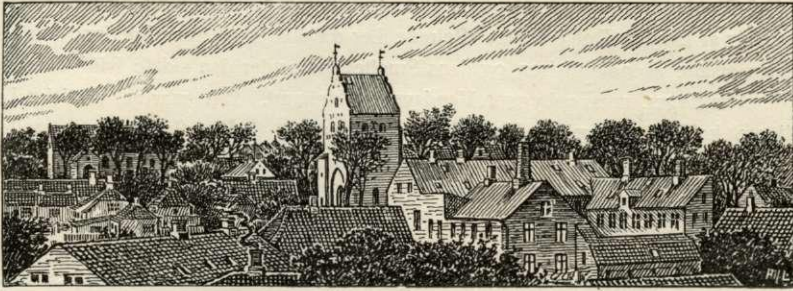
57° 30'

57° 15'

17

2° 0'

HJØRRING AMT

Grænser, Omraade og Størrelse. Hjørring Amt, det nordligste i Nørrejylland, omfatter største Delen af *Vendsyssel* (hvortil ogsaa Kær Hrd. i Aalborg Amt regnes), den østlige Del af Han-Herrederne samt Øerne Læsø og Hirsholmene i Kattegat og Gøl og Øland i Limfjorden. Amtet begrænses mod S. af Aalborg Amt (Kær Hrd.) og Limfjorden, mod SV. af Tisted Amt (Vester-Han Hrd.) og er i øvrigt omgivet mod V. af Vesterhavet (Skagerrak) og mod Ø. af Kattegat. Kysterne er uden Indskæringer; paa Vestkysten ligger de svagt indbuede Bugter Jammerbugt (mellem Bolbjærg og Hirshals) og Tannis Bugt (mellem Hirshals og Skagen), paa Østkysten Aalbæk Bugt (mellem Skagen og Hirsholmene). Mod N. løber Amtet ud i Skagens Odde, der ender i den mod Ø. vendende Spids „Grenen“. Størrelsen er 2852,6 km² (285,262 ha), større end noget af Øernes Amter, men mindre end Ringkøbing, Ribe, Viborg og Aalborg Amter. Af det samlede Areal udgør Købstæderne 5533 ha. Vandarealerne, som er medregnede, udgør 928 ha.

Geologiske Forhold. Ved Agersund danner det nyere Kridt (Limsten) Istids-Aflejringerens Underlag, ellers hviler disse overalt paa Skrivekridtet. Dette kommer til Syne paa Øerne Gøl og Øland, i Jetsmark Sogn, bl. a. ved Lundergaard Mose, og paa talrige Steder i Torslev, Haverslev, Bejstrup og Skræm Sogne, hvor det kan naa op til 30 m o. H. Skrivekridtets Overflade sænker sig imod NØ., paa Skærum Hede fandtes det først i en Dybde af 177 m u. H. ved en Boring, som Danmarks geologiske Undersøgelse lod foretage 1905 10 km V. for Frederikshavn. Skrivekridtet anvendes til Kalkbrænding, til Jordforbedring og som Vejmateriale. Om de dybere liggende Istids-Aflejringer gav den omtalte Boring paa Skærum Hede vigtige Oplysninger. Ovenpaa Skrivekridtet traf man 15 m Moræneler fra den næstsidsste Istid; dette indeholdt Sten fra Østersøens Kystlande, hvilket viser, at Indlandsisen den Gang kom til Vendsyssel som „en baltisk Ist strøm“. Over Moræneleret fandtes en 123 m tyk Leraflejring, afsat i Havet under den sidste Interglacialtid. De Snegle- og Muslingeskaller, som forekom i den, angav, at de nederste 74 m (Turritella terebra-Zonen) var dannede under Klimatforhold som i Nutiden i Havet ved Vest-Norge og Lofoten, de næste 9 m (Abranitida-Zonen) under Klimatforhold som ved Finmarkens Kyster, og de øverste 40 m (Portlandia arctica-Zonen) under arktiske Klimatforhold som ved Spitsbergen

og Øst-Grønland. Afsætningen af Leret foregik under en Sænkning og paafølgende Hævning af Landet. Det i Havet aflejrede Ler dækkedes af mægtige Sand- og Lermasser, afsatte af Indlandsisen og dens Smeltevand under den sidste Istid, svarende til de Aflejringer, som opbygger Vendsyssels Højland. Det marine, arktiske Ler, tidligere kaldet „det ældre Yoldialer“, kommer op til Overfladen bl. a. mellem Frederikshavn og Sæby og ved Hirshals; det indeholder isskurede Sten og Grusmasser, som maa være hidbragte af Drivis. Blandt Stenene findes ved Hirshals en Del Kalksten fra Jura-Tiden, som indeholder talrige Forsteneringer; de maa stamme fra Bunden af Skagerrak. Under den sidste Istid dækkedes de ældre Aflejringer af Indlandsisens Bundmoræne, der mod N. er meget sandet, mod S. og SV. mere leret, og under Isens Afsmeltning aflejredes der betydelige Sand- og Lermasser, ofte i Form af Bakker og Højdedrag, der angiver Israndens Beliggenhed til de forskellige Tider under Afsmeltningen. De viser, at Afsmeltningen er foregaaet stærkest mod V., saa at Isranden fra at have haft Retningen ØSØ.-VNV. i det sydlige Vendsyssel efterhaanden er svinget om i S.-N. fra Dronninglund til Sindal og herfra videre mod NV. til Hirshals; tilsidst dannedes nogle næsten i S.-N. gaaende, flade Bakkebuer langs med Vendsyssels Østkyst. Mest udpræget er det smalle Højdedrag Jyske Aas, som med en Længde af 25 km og med indtil 136 m o. H. høje Bakketoppe strækker sig i en flad Bue fra Dronninglund mod N. over Allerup Bakker til Pajhede Bakker. Vendsyssels bakkede Højland fik saaledes sin nuværende Overfladeform under den sidste Istid. Stenene i Vendsyssels yngste Moræne er af norsk og vestsvensk Oprindelse. Det bakkede Højland har sin største Udbredelse i den centrale og østlige Del af Hjørring Amt; mod SV. og V. optræder det væsentlig som mindre, isolerede Partier, der som „Bakkeøer“ er omgivne af fladt Land, f. Eks. Vennebjerg, Hjørring Bakke, Ilbjørge, Børglumkloster Banke, Tise Bakke, Højderne paa Gøl og Øland o. fl. Lønstrup Klint paa Vestkysten mel. Lønstrup og Løkken er det Sted, hvor det mærkeligste, naturlige Profil i Vendsyssels Jordlag findes. I denne Klint, som er indtil 70 m høj og 12 km lang, træffer man næsten alle de Dannelser repræsenterede, som aflejredes i Vendsyssel fra Slutningen af den sidste Interglacialtid til Nutiden. Alle de Lag, som er dannede efter den sidste Istid, ligger uforstyrrede, vandrette, og dette er ogsaa Tilfældet med Istidsdannelserne undtagen i den højeste, midterste Del af Klinten; her er de oprindeligt vandrette Lag brudt i mange Stykker, som er blevet skubbet sammen og derved skraatstillede, saa at Klinten her viser sig at bestaa af regelmæssige skraa Lagflager. Man har forsøgt at forklare disse Forstyrrelser dels ved at antage, at de er fremkomne ved Tryk af Indlandsisen, da den bevægede sig hen over Landet, og dels ved at antage, at de er tektoniske. I de dybere Jordlag, navnlig i de interglaciale, marine Aflejringer, findes der en Mængde organiske Rester, som ved deres langsomme Omdannelse giver Anledning til, at der udvikler sig Gas (næsten ren Methan). Paa enkelte Steder trænger denne naturlige Gas op af Jorden, men i Reglen kommer den først frem ved Brøndgravninger eller Boringer. Naar man ved disse bryder Hul paa det tætte Lerlag, som hindrer Gassens Fremtrængen, strømmer den frem med stor Kraft, og antænder man den, slaar der en Flamme højt op i Luften. I Reglen aftager Gasudstrømningen dog hurtigt, og det har stadig vist sig, at Gas-

mængden er saa ringe paa hvert Sted, at den ikke har kunnet faa teknisk Anvendelse. Ved den Undersøgelingsboring, som Danmarks geologiske Undersøgelser foretog paa Skærum Hede ved Frederikshavn 1905, blev det godtgjort, at Gassen danner sig i de interglaciale, marine Lag, og at den ikke kommer fra dybtliggende, eventuelt petroleumsførende Lag under Skrivekridtet. — Da Indlandsisen smeltede bort, sænkede Landet sig, mest mod NØ. ved Frederikshavn, hvor det ved Sænkningens Maksimum kom til at ligge omtr. 60 m lavere end nu. Mod SV. aftog Sænkningens Størrelse jævnt, saa at den ved Linien Løkken-Brønderslev-Vorsaa kom til at beløbe sig til omtr. 40 m, paa Øland til omtr. 10 m; længst mod SV. ved Agersund kan den næppe paavises. De lavere Dele af Landet dækkedes derved af det senglaciale Ishav, hvis Temperatur var omtr. som i Nutidens Hav ved Spitsbergen og Østgrønland. Nær ved Randen af den bortsmeltende Indlandsis afsattes Sand, det nedre Saxicavasand, og i større Afstand Ler, det senglaciale Yoldialer, der indeholder Skaller af højarktiske Muslinger og Snegle. Da Landet senere hævedes, afsattes der atter Sand over Yoldialeret, det øvre Saxicavasand, saa at man kun sjældent ser Yoldialeret komme op til Overfladen. Landhævningen bevirkede, at disse senglaciale Havaflejringer kom til at danne Vendsyssels højtliggende Plateauer. Yoldialeret har stor Anvendelse baade som Mergel og som Teglværksler. Da Klimaet ikke længere var arktisk, indtraf den anden Sænkning, som bevirkede, at Egnen ved Frederikshavn kom til at ligge omtr. 25 m lavere end nu og Egnen ved Hirshals omtr. 15 m lavere end nu. Fra denne Sænkning hidrører et Bælte af Stranddannelser ved Frederikshavn og mellem Tværsted og Hirshals, det saakaldte Zirphælag, hvis Fauna viser, at Temperaturen i Havet under dets Dannelse maa have været som i Nutiden ved Vest-Finmarkens Kyster. I de Ferskvandsaflejringer, som findes i Højlandet og paa Plateauerne, kan man følge, hvorledes Planteverdenen fra at have været en Tundra-Vegetation gik over til at blive en Skov-Vegetation. Flere Steder er der under Tørvemoser eller i sand- og lerfyldte Lavninger fundet Rester af arktiske Planter, men medens disse i det bakkede Højland snart blev afløst af Skov, synes de ude paa Plateauerne at have holdt sig i længere Tid og dér at være blevne efterfulgte af en Hede-Vegetation med spredte Smaakrat. Overgangen fra det ene Plante- og Dyresamfund til det andet er sket gradvis, og Aflejringer fra den Tid, da Tundraen afløstes af Skov, kan derfor indeholde en Blanding af arktiske og mere tempererede Arter. I et saadant Lag i Lønstrup Klint ved N.-Lyngby har man fundet saavel arktiske Planter som Krat-Vegetation, og Rester af Rensdyr, Snehare, Rype, Bæver og Jordegern. I dette Lag traf man en Flint-Pilespids af ejendommelig Form, det ældste, tidsfæstede Vidnesbyrd om Menneskets Tilværelse i Danmark, og paa Stranden ud for har man fundet en tildannet Rensdyrtak, efter al Rimelighed stammende fra samme Lag. Hævningen af Landet bragte efterhaanden dette op i endnu større Højde end i Nutiden. Fra denne Tid, Fastlandstiden, stammer de dybere Tørvelag i Moserne i Højlandet og den Tørv, som findes paa Lavlandet, dækket af senere aflejrede, marine Lag, eller ude i Havet; i Limfjorden er der ved Gøl fundet Tørv 6 m u. H. I Tørvelagene fra Fastlandstiden findes Skovfyr og Rester af Elsdyr og Urokse. Efter Fastlandstiden indtraf i Køkkenmøddingetiden den tredje Sænkning af Landet, den saakaldte Stenalder-

sænkning. Havet trængte ind over de lavtliggende Dele af Landet og aflejrede Ler, Dynd og Sand over den gamle Landoverflade og dens Tørvemoser. Under Landsænkningens Maksimum gik Kystlinien langs Foden af Højlandet fra Frederikshavn mod NV. til Tværsted og herfra mod V. noget indenfor den nuværende Kyst til Hirshals. Hvor nu Skagens Odde findes, var der Hav. Paa Østkysten gik der smalle Fjorde inde i Landet ved Bangsbo Aa, Sæby Aa, Vore Aa og Geraa; fra den sidste strakte der sig et Sund mod V. til den Gang langt bredere Limfjord Ø. for Nørre-Sundby. Paa Vestkysten naaede Landet længere mod V. end nu mellem Lønstrup og Løkken og udfor Saltum, medens Limfjorden bredte sig mod N. over det lave Sletteland i den sydvestlige Del af Amtet og dannede Bredninger omkring Store-Vildmose og N. for Gøl og Øland, som var afspærrede fra Skagerrak ved senere bortskyllet Land eller ved smalle Tanger. Da Landet i den yngre Stenalder (Jættestuernes Tid) og Bronzealderen atter hævedes, tørlagdes de gamle Bredninger og Fjorde, Skagens Odde dannede sig, og Vendsyssels lavtliggende Sletteland opstod. Man træffer de hævdede Strandlinier og Strandvolde ved Frederikshavn til 15 m o. H., ved Sæby til 13,5 m, mellem Vore Aa og Geraa til 11-12 m, ved Hirshals til 15 m, ved Løkken og Brønderslev til 9,5 m, paa Gøl til 8 m og paa Øland til 7 m; da Grus kan skylles op et Par Meter eller mere over daglig Vande, maa den virkelige Hævning anses for at være 1-2,5 m mindre end de angivne Tal. Under Stenaldersænkningen indvandrede der nye Planter til Vendsyssel, navnlig Egen og Hasselen, men desuden Bøgen, Linden o. fl. Elsdyret uddøde, i Skovene fandtes der Kronhjort, Raadyr, Urokse, Vildsvin, Bjørn, Ulv o. fl. Efterhaanden som den gamle Havbund tørlagdes, vandrede Planterne ud paa den, og der dannede sig Tørvemoser, hvor Overfladevandet kunde blive staaende. Denne Tørvedannelse har fortsat sig til den Dag idag, hvor den ikke er bleven standset af Sandflugten. I Nordenden af Store-Vildmose har man fundet lave Gravhøje fra Jernalderen dækkede af Tørv. Flyvesand har stor Udbredelse i Hjørring Amt; det indtager betydelige Omraader mellem Svinkløv og Saltum, hvor det er vandret ind baade over Slettelandet og Højlandet, endvidere mellem Lønstrup og Hirshals og mellem Hirshals og Ugerby; det dækker det meste af Skagens Odde og findes ogsaa paa Østkysten S. for Sæby. Hvor en Klit vandrer ind over Landet, antager den en særlig Form, omtrent som en Parabel, idet Midten ved hver Storm bevæger sig frem, medens der paa hver Side bliver en Klitvold tilbage, som angiver Vandrekrittens Grænse. Sandflugten standses ved, at Klitterne beplantes med Hjelme; kun en enkelt af de store Vandreklitte er ikke beplantet, den bekendte Raabjærg Mile ved Kandestederne, der hæver sig til 41 m o. H., 20-22 m over den omgivende Slette. Hvor en Tørvemose er bleven dækket af en Klit, har dennes Vægt sammenpresset Tørven til en sort, haard Masse, Martørv. Martørv er almindelig paa Vestkysten af Skagens Odde, navnlig ved Skiveren, Raabjærg og Kandestederne. Den træder frem i Strandskrænten som et sort Lag, hvilende paa det hævdede Strandsand og dækket af Flyvesand. Hvor der ikke findes Martørv eller anden Beskyttelse, kan Vinden arbejde sig ned i det hævdede Strandsand og bortføre dette; Vindens Angreb standser først, naar den naar ned til meget fugtige Lag, eller naar de i Sandet liggende Strandsten, der bliver tilbage, naar Sandet blæses bort, danner et

saa tæt Lag, at Sandet derunder beskyttes af dem. Herved opstaar de saakaldte Stensletter, der er smukt udviklede paa Vestsiden af Skagens Odde mellem Raabjærg og Gl.-Skagen.

Overfladen. En stor Del af Amtet er opfyldt af det saakaldte *Højvendsyssel*, et stærkt bakket Højdeparti, der ligger inden for en Linie mellem Frederikshavn, Hirshals, Hjørring, Brønderslev, Dronninglund og Sæby. De højeste Dele i dette Parti ligger mod Ø. Her er fra S. til N. lejret „Jyske Aas“ eller „Allerup Bakker“ med Vendsyssels højeste Punkt Knøsen, 136 m, samt Storstens Bakke, 109 m, begge liggende i Jyllands Hovedvandskelslinie; nordligere ligger Højdepunkter paa 122 m SV. for Flade Kirkebakke, og Tolne Bakker (højeste Punkt Boelhøje, 84 m). Den vestl. Del af Højdepartiet er lavere; dog hæver sig mod NV. i Nærheden af Hirshals Tornby Bjærg til 85 m. Den øvrige Del af Vendsyssel uden om Højdepartiet er temmelig lavtligg. og jævn, til Dels opfyldt af Kær- og Mosestrækninger; navnlig gælder dette Egnen mod N. helt op til Skagen, medens Egnene mod V. ud til Vesterhavet hist og her afbrydes af isolerede Bakkepartier, saaledes tæt ved Havet Rubjærg Knude, 74 m, og Ørnbjerg, 43 m. Mod SV. gaar Amtet over i Han-Herrederne, der danner Forbindelsen mel. Vendsyssel og Tyland. Den Del af Han-Herrederne, der hører til Amtet, er for det meste lavtliggende og jævn; dog hæver sig lige ved Vestgrænsen et Højdeparti (højeste Punkt Lerup Bavnehøj, 82 m). Søerne er faa og ubetydelige. Af de mange Vandløb, der fra Højvendsyssel søger ud til Kysterne i alle Retninger, nævnes Knasborg Aa, Jerup Aa, Elling Aa, Bangsbo Aa, Sæby Aa, Vore Aa, Asaa og Geraa (hvilken sidste for en Del danner Grænsen mod Aalborg Amt), paa Vestkysten Ugerby Aa og Liver Aa (Aastrup Aa); mod S. til Limfjorden løber Rye Aa, der ogsaa danner Grænsen mod Aalborg Amt. Amtet er ret skovfattigt ligesom alle Egnene N. for Limfjorden. Langs Vestkysten helt op til Skagen er der Flyvesandsstrækninger, større end i noget andet af Landets Amter. Tørvemoserne indtager et betydeligt Areal; i denne Henseende overgaas Amtet kun af Aalborg Amt. Ligeledes er Hedearealet stort.

Med Hensyn til Frugtbarheden frembyder Amtet — ligesom overhovedet Jyllands nordl. og vestl. Amter — meget store Forskelligheder, idet der ved Siden af Sogne, hvor der kun i Gnmst. gaar omtr. 15 Td. Ld. (8,3 ha) paa 1 Td. Hrtk., findes andre, hvor Gennemsnittet naar opover 100 Td. Ld. (55 ha) paa 1 Td. Hrtk. Ved Matrikul. beregnes der i Gnmst. at gaa 31¼ Td. Ld. (17,2 ha) paa 1 Td. Hrtk. (320 Td. Hrtk. paa 1 □ Mil, svarende til Takst 4), og i gnmstl. Frugtbarhed bliver Amtet det tredjelaveste af Jyllands — og hermed hele Landets — Amter, idet kun Ringkøbing og Ribe Amter staar lavere.

Arealets Udnyttelse. Det besaaede Areal var ^{15/7} 1919 102,464 ha (deraf Hvede 509, Rug 21,905, Byg 8352, Havre 24,211, Blands. til Modenhed 21,733, Kartofler 7234, Foderroer 17,898); Brakarealerne udgjorde 11,500 ha, Grønfoder og Græsningsar. 96,523, Haver, Hegn o. l. 3180, Tørvemoser 4995, Skove og Plantager 17,417, Heder og Lyngbakker 29,500, Klitarealer, Stenmarker o. l. 11,840. Indenfor Kornarealet spiller her, som i alle Jyllands Amter Dyrkningen af Havre den største Rolle; omtrent af samme Omfang er Dyrkningen af Rug, medens Hvedearealet er ganske forsvindende. Hvad Bygavlen angaar, staar den langt tilbage

for Øernes Amter, og den naar heller ikke den Betydning, som den har i Jyllands østl. Amter; derimod er det til Blandsæd til Modenhed udlagte Areal langt større end i noget andet af Landets Amter. — Med Hedeselskabets Bistand er siden 1872 i Hjørring Amt anlagt Plantager af et samlet Areal paa 6167 ha, deraf var ved Udgangen af 1922 4775 ha tilplantet. Som et Led i Bestræbelserne for Sandflugtens Dæmpning har Staten anlagt Plantager af et samlet Areal paa 7435 ha, heraf er 1922 4667 tilplantet, medens c. 1142 ha er Arealer, som ikke lader sig tilplante.

Det hele Ager og Engs Hartkorn, sammenlagt med det halverede Skovskuldsh. (21 Td.) udgjorde $\frac{1}{1}$ 1905 16,087 Td., deraf var Købstædernes Jorder ansat til 216 og Landdistrikternes til 15,871 Td. Hartkornet i Landdistrikterne fordeltes saaledes, at der fandtes 81 større Landbrug paa 12 Td. H. og derover med i alt 1927 Td. H., 4137 Bøndergaard (1-12 Td. H.) med 10,921 Td. H., 11,189 Huse (under 1 Td. H.) med 2888 Td. H., samt forskellige Jordlodder med i alt 135 Td. H. Endvidere fandtes 2896 jordløse Huse i Amtet. I 19^{21/22} oprettedes 13 Statshusmandsbrug. Statskassens Udlaan til disse udgør 170,400 Kr.

Ved Vurderingen til Ejendomsskyld 1920 udgjorde den saml. Vurderingssum i Amtet 371,4 Mill. Kr., heraf for Ejendomme i Købstæderne 84,5, i Landdistrikterne 286,9 Mill. Kr. Den saml. Jordværdi udgjorde 159,9 Mill. Kr., heraf i Købstæderne 24,0, i Landdistrikterne 135,9 Mill. Kr.

Husdyrhold. Der fandtes $\frac{15}{7}$ 1922 34,921 Heste (1914: 36,062), 167,803 Stk. Hornkvæg (179,055), deraf 95,798 Køer (101,954), 1503 Geder (1415), 55,431 Faar (61,271) og 130,815 Svin (160,674). Kvægavlen er af stor Betydning i Amtet. M. H. t. Antallet af Hornkvæg overgaas Amtet kun af Ringkøbing og Viborg Amter; af Malkekøer og Kvier har dette Amt betydelig flere end noget andet Amt. Kreaturholdet er endnu ikke naaet op paa Højde med den sidste Tælling før Verdenskrigen, skønt det — naar bortses fra Hesteholdet, der her som i alle de andre Amter viser nogen Tilbagegang — i det sidste Par Aar har været i god Vækst, særlig har Tilvæksten i Antallet af Køer været stærk (1920-22: 12,1 pCt.), hvilket er mere end noget andet af Landets Amter, bortset fra Sønderborg Amt. Baade af Hingste og Tyre er den langt overvejende Del af den jyske Race. Fjerkræavlen er nok af Betydning, men staar dog langt tilbage for Landets frugtbare Amter, der fandtes 1922 c. 461,000 Høns (1914: 354,000) og c. 360,000 Kyllinger (286,000). Desuden fandtes 1914 c. 1400 Kalkuner, c. 44,000 Ænder og c. 17,000 Gæs. Af Kaniner fandtes c. 500, af Bistader c. 5800.

Befolkning. Amtet havde $\frac{1}{2}$ 1921 142,921 Indb. (1769: 43,040, 1801: 45,327, 1850: 72,100, 1901: 119,385), deraf havde Købstæderne 31,646 el. 22,5 % (1801: 2095 el. 4,6 %, 1850: 5583 el. 7,7 %, 1901: 18,999 el. 15,9 %) og Landdistrikterne 111,275. Folketætheden i Landdistrikterne (c. 40 Indb. pr. km²) er lidt større end i de to andre nordjyske Amter, Tisted og Aalborg, men betydeligt lavere end i de tre østjyske Amter. Efter Erhverv fordelte Befolkningen 1911 sig i flg. Grupper: 3450 levede af immateriel Virksomhed, 69,855 af Landbrug, 367 af Gartneri, 308 af Skovbrug, 4473 af Fiskeri, 22,973 af Haandv. og Industri, 8424 af Handel og Pengeomsætning, 4957 af Transportvirksomhed, 6739 af

Tyendegerning o. l., 4471 af egne Midler, 3050 væsentligst af offentlig Understøttelse, 1171 var uden angivet Erhverv.

Finanser. Amtskommunens finansielle Forhold 19^{20/21} (i 1000 Kr.). Udskrivning paa Amtsraadskredsens Hartkorn 398, Ejendomsskyld 1614. Af Udgiftsposterne var de væsentligste: Fattigvæs. (herunder Tilskud til Amtsfattiggassen) 21, Bidrag til Amtskolefondens 95, Rets- og Politivæs. 148, Medicinalvæs. 364, Vejvæs. 423. Amtsrepartitionsfondens Aktiver ³¹/_s 1921 3689, deraf faste Ejendomme 1715, dens Gæld 2330. M. H. t. Købstædernes finansielle Forhold henvises til Afsnittene om hver enkelt By. For Sognekommunernes Vedkommende anføres flg.: Hartkornsskat 463, Ejendomsskyld 1843, Opholdskommunesk. 1944, Erhvervskommunesk. 18, Aktieselskabssk. 14, Afgifter efter Næringsloven m. fl. Love 45, Formue- og Erhvervsindtægter 78, Naturalarbejde udenfor Paaligningen var ansat til 51. Sognekommunernes væsentligste Udgifter var: Fattigvæs. 879, Hjelpekasser 60, Alderdomsunderst. 646, Skolevæs. 1280, Vej- og Kloakvæs. 812. Aktiver ³¹/_s 1921: 7801, deraf faste Ejendomme 5768, Gæld 5085.

Inddeling. Amtet bestaar af Købstæderne: *Hjørring, Brønderslev, Sæby, Frederikshavn* og *Skagen* og Herrederne: *Horns, Vennebjerg, Dronninglund, Børglum, Hvetbo, Øster-Han*, samt *Øen Læsø*. Amtets samtlige Landkommuner danner een Amtsraadskreds. Amtsraadet har 13 valgte Medlemmer. Amtet har 56 Sognekommuner (incl. Skagen Kbst.s Landdistrikt).

Amtet udgør en Del af 6. Landstingskreds. M. H. t. Valg til Folketinget danner det een Amtskreds med 5 Opstillingskredse.

I gejstlig Henseende hører Amtet til *Aalborg Stift* (tidligere kaldet *Vendelbo Stift*) og omfatter 5 Provstier: 1) *Børglum-Hvetbo Hrd.*'s Provsti, der omfatter samtlige Sogne i disse Herreder (undt. *Lyngby, Rakkeby* og *Taars Sogne*, der hører til *Vennebjerg Provsti*, og den under *Hjørring Amt* hørende vestlige Del af *Aaby S.*, der ligesom den øvrige Del af Sognet hører til *Kær Herreds Provsti* i *Aalborg Amt*) samt *Brønderslev Købstad, Hellum* og *Hallund Sogne* af *Dronninglund Herred*, 2) *Horns Hrd.*'s Provsti, der omfatter Herredet (undt. *Lendum S.*, der hører til *Dronninglund Hrd.*'s Provsti), *Øen Læsø, Købstæderne Skagen* og *Frederikshavn*, samt *Ugerby S.* af *Vennebjerg Herred*, 3) *Vennebjerg Hrd.*'s Provsti, der omfatter dette Herred (undt. som ovenfor nævnt *Ugerby S.*), samt *Hjørring Kbst.* og *Sognene Rakkeby, Lyngby* og *Taars* af *Børglum Hrd.*, 4) *Dronninglund Hrd.*'s Provsti, der omfatter Herredet (undt. *Hellum* og *Hallund Sogne*, der som nævnt hører til *Børglum-Hvetbo Herreders Provsti*), samt *Sæby Købstad, Lendum S.* af *Horns Herred*, og den i *Aalborg Amt* beliggende Del af *Asaa-Melholt S.*, og 5) *Han Herredernes Provsti*, der omfatter samtlige Sogne i *Øster- og Vester-Han Herreder* (det sidste i *Tisted Amt*).

Amtet deles i flg. Politikredse: 1) (Politikr. Nr. 50) *Sæby Kbst.* og *Dronninglund Hrd.* (*Sæby*), 2) (Nr. 51) *Frederikshavn Kbst.* og *Horns Hrd.*, samt *Skagens Kbst.* og *Læsø Birk* (*Frederikshavn*), 3) (Nr. 52) *Hjørring Kbst.* og *Vennebjerg Hrd.*, samt *Brønderslev Kbst.* og *Børglum Hrd.* (*Hjørring*). Endvidere hører *Hvetbo Hrd.* til 4) (Politikr. Nr. 49) *Nørre-Sundby Kbst.* og *Kær Hrd.* samt *Hvetbo Hrd.* (*Nørre-Sundby*), og *Øster-Han Hrd.* hører under 5) (Nr. 53) *Tisted Kbst.* og *Hillerslev-Hundborg Herreder*, samt *Øster- og Vester-Han Herreder* (*Tisted*).

Amtet deles i flg. Retskredse: 1) (Retskr. Nr. 70) Sæby Kbst. og Dronninglund Hrd. (med Hovedtingsted i Sæby og Bitingsted i Hjallerup for Hellevad, Ørum, Hallund og Hellum Sogne samt Hjallerup Fjerding i Dronninglund S., samt i Dronninglund for Asaa-Melholt S. og Dronninglund S., undt. Hjallerup Fjerding), 2) (Nr. 71) Frederikshavn Kbst. og Horns Hrd. med Skagen Kbst. og Læsø Birk (med Hovedtingsted i Frederikshavn og Bitingsted i Skagen for Skagen Kbst. og Landdistr., samt i Byrum paa Læsø for Læsø Birk), 3) (Nr. 72) Hjørring Kbst. og Vennebjerg Hrd. med Brønderslev Kbst. og Børglum Hrd. (med Hovedtingsted i Hjørring og Bitingsted i Brønderslev for Brønderslev Kbst., Jerslev, Ø.-Brønderslev, Serreslev, Tolstrup, Stenum og Tise Sogne af Børglum Herred). Endvidere hører Hvetbo Herred under 4) (Retskr. Nr. 69) Nørre-Sundby Kbst. og Kær Hrd. med Hvetbo Hrd. (med Hovedtingsted i Nørre-Sundby og Bitingsted i Pandrup for Hvetbo Hrd.), og Øster-Han Herred hører under 5) (Retskr. Nr. 73) Øster- og Vester-Han Herreder (Fjerreslev).

Amtet hører til *Nordjyske Nævningekreds* (Aalborg). Det udgør *Hjørring Amtslægekreds*, der deles i 5 Lægekredse: 1) Hjørring, 2) Sæby, 3) Frederikshavn, 4) Læsø (i Byrum) og 5) Hvetbo og Ø.-Han Hrd.'s (i Birkelse). Amtslægen bor i Hjørring. Amtet hører til 5. *Udskrivningskreds*. Det deles i 4 Skatte-kredse: 1) Frederikshavn, 2) Dronninglund Hrd.'s, 3) Hjørring og 4) Børglum m. fl. Herreders. Amtet udgør een Skyldkreds, der deles i 7 Vurderingskredse: 1) Dronninglund Hrd.'s, 2) Frederikshavn, 3) Skagen, 4) Hjørring, 5) Børglum Hrd.'s nordre, 6) Børglum Hrd.'s søndre og 7) Øster-Han Hrd.'s. M. H. t. Oppebørselen af Skatter danner Amtet eet Amtstuedistrikt (i Hjørring).

Historie. *Vendsyssel* — i den ældste Tid kaldet *Vendle*, i Vald. Jrdb. *Wændlesysæl*, i Knytlingesaga *Vendelskage*, omtr. 1300: *Wændælsysæl*, 1406: *Wendelsysle*, i øvrigt ogsaa *Wendesysel* og *Wennæsyslæ* — indbefattede vistnok i Oldtiden og den tidlige Middelalder alt Landet N. for Limfjorden; paa Vald. II's Tid omfattede det de nuv. Herreder i Hjørring Amt, undtagen Øster-Han Hrd., der hørte til Tysyssel, men til Gengæld ogsaa Kær Hrd. Efter Reformationen omfattede *Vendsyssel* af større Len Aastrup Len (Vennebjerg og Jerslev Herreder) og Sejlstrup Len (navnlig Børglum Hrd.), medens Horns, Hvetbo og Kær Hrder hørte under Aalborghus Len, og Hanherred dannede et særligt Len. Fra 1660 bestod *Vendsyssel* af *Aastrup* og *Sejlstrup Amter*, der indbefattede største Delen af Vennebjerg Hrd. og Dele af Børglum og Jerslev (Dronninglund) Herreder, og *Børglum Amt*, til hvilket største Delen af Børglum og mindre Dele af Jerslev og Vennebjerg Herreder hørte, medens Læsø, Horns Hrd. (til 1707), Hvetbo, Kær og Øster-Han Hrd. hørte til Aalborghus Amt. Fra 1671 til 1714 var de tre førstnævnte Amter, fra 1714 til 1793 alle fire Amter forenede. Det nuv. *Hjørring Amt* oprettedes ifl. Reskript af $\frac{4}{10}$ 1793.

Litt.: L. C. Brinck-Seidelin, H. Amt, beskr. efter Opfordr. af Landhusholdningsselsk., Kbh. 1828. — *Vendsyssel*ske Aarbøger. Udg. af Hist. Samf. for Hjørring Amt. 1915 ff. — *Vendsyssels Folk og Land*, Hist.-top. Aarbg 1-9, Sæby 1908-19. — D. H. Wulff, Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Hist. i 16. og 17. Aarh. Aalborg 1872-74. — Samme, Stat. Bidr. til Aalborg Stifts Hist. i Slutn. af det 17. Aarh., Aalborg 1887-88. — M. Goldschmidt, Dagbog fra en Rejse paa Vestkysten af Vends. og Thy, Kbh. 1865. — Camillo Bruun, Fra *Vendsyssel*, Rejseindtryk og Optegnelser, Kbh. 1866. — Fr. Nielsen, *Vendsyssel og Vendelboerne* for et halvt Hundreaar siden. Kbh. 1880. — P. Christensen, *Smaatæk og Skitser i kulturhist. Retning*, Brønderslev 1896. — Jens Brüel,

Klitterne i Hjørring Amt 1550-1850, Aalborg 1900. — C. Klitgaard, Blade af Vendsyssels Historie. Hjørring (1899). — A. Gaardboe, De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel. Aarhus 1900. — A. P. Gaardboe, Fortidsminder fra Vendsyssel, hist.-top. og kulturh. Brudstykker, Aarhus 1893. — R. S. Hansted, Børglum Stifts Biskopper, Brønderslev 1895. — C. Klitgaard, De kejserlige Tropper i Vendsyssel og Thy 1627-29. Hjørring 1911. — Thomas Larsen, En Gennembrudstid. I-II. Tidsbill. fra Vendsyssel. Hjørring 1917 og 1922. — Lønborg Friis, Vendsyssels Nationaldragter og Vendelboerne i gl. Dage. Hjørring 1902. — J. P. Stenholm, Bidr. til Aalborg Bispedømmes Historie. Aalborg 1904. — Aalborg og Hjørring Amters Vejviser 1914-18. Aalborg (1914). — Axel Jessen, Vendsyssels Geologi. Kbh. 1918. (Dmks. geol. Unders. 5. R. Nr. 2; jfr. Dmks. geol. Unders. 1. R. Nr. 3 (1899)). — J. M. Jensen, Et Vendelbomaals Lyd- og Formlære. Kbh. 1897-1903. — O. L. Grønborg, Optegnelser paa Vendelbomaal, udg. af O. Nielsen. Kbh. 1882-84. — P. W. Becker, Bidrag til en Geograph.-antiquarisk Beskrivelse over Vendsyssel og Thy i den sidste Halvdel af det 11. Aarh., i Nord. Tidsskr. f. Hist., Litt. og Konst 1836 p. 241 flg. — H. F. Rørdam, Bidr. t. Vendelbo Stifts Kirkehist. siden Reform. (Kirkeh. Saml. 3. R. III, 380 ff. og 721 ff., jfr. 3. R. I, 165 ff.). — F. Johnstrup, Om de geol. Forhold i den nordl. Del af Vendsyssel, i Univ. program 1882. — Hans Knudsen, Topogr. Indber. fra Præsterne i Aalborg Stift, i Saml. t. j. Hist. og Top. 4. R. I. — Soph. Müller, Vendsyssel-Studier, i Aarb. f. nord. Oldk. 1911-12. — G. P. Andersen, Vendsysselske Sagn, i Saml. t. j. Hist. og Top. 1. R. I. — Villads Christensen, De kejserlige i Vendsyssel 1627-29, i Saml. t. j. Hist. og Top. 4. R. II. — C. Klitgaard, Efterretn. om Skude- og Strandhandelen paa Vestkysten af Vendsyssel, i Saml. t. j. Hist. og Top. 3. R. I. — Th. Kornerup, Postvæsenets Udvikling i Vendsyssel, i Saml. t. j. Hist. og Top. 3. R. III; jvfr. Fr. Olsen, sstds. p. 365. — I kgl. Bibl. findes et Manusk. af N. Hancke, Saml. t. Vendsyssels Hist. og Topogr.

De vigtigste Fortidsminder. Faa og spredte er Vidnesbyrdene om Menneskers Tilstedeværelse i Vendsyssel i den allerældste Del af Stenalderen, og særlig udpræget og talrigt er heller ikke, hvad der foreligger fra den ældre Stenalder, Skaldyngernes Tid. Kyststrækningen laa dengang adskilligt lavere end nu, men egnede sig ikke ret for Daidens Fisker- og Jægerbefolk., idet der kun fandtes faa indskaarne Fjorde, der kunde give lune og læede Boplads, og Skoven naaede kun sjældent nær ud til Kysterne. Med den yngre Stenalder blev Bebyggelsen derimod mere udbredt og stærk. De store, monumentale Stengrave kendes dog ikke i betydeligt Antal, og i visse Strækninger af Amtet, saaledes i Børglum Hrd., mangler de endog helt; mest er det Dysser; blandt Jættestuerne er enkelte af mærkeligere Art, saaledes to i Skræm Sogn og en ved Alsbjærg (Ø.-Han Hrd.). Derimod foreligger der fra den yngre Stenalder mangfoldige Oidsagfund, bl. a. flere store Ravfund, og tillige er den yngre Stenalder saavel som især Broncealderen repræsenteret ved et meget betydeligt Antal Gravhøje. Af disses Fordeling i Amtet ses det, at Bebyggelsen i den yngre Stenalder og Broncealderen langt fra har været bredt over det Hele; væsentligst holdt den sig til det jævnt højnede Land, medens paa den ene Side det højttoppede, for en Del skovklædte Land, paa den anden Side de store, lave Flader (til dels paa Grund af Vand og Fugtighed) er højfattige eller ganske mangler Gravhøje. I Højperioden yndede man saaledes den frie og høje Beliggenhed for Bostederne. Med Jernalderen bredte Bebyggelsen sig derimod, endog i stort Omfang, ud over Fladerne, selv ud til saa lavtliggende Strækninger som Store-Vildmose. Under den jævne Markflade er rundt om i Amtet hovedsagelig fra den ældre Jernalder fremdraget dels store Bopladsfund, nogle af mærkelig Art (ved Kraghede i Ø.-Brønderslev S., Vrensted og Em), dels Gravfund; fra den yngre Jernalder kendes enkelte ejendommelige Gravplads med Smaahøje og Stenkredse, saaledes ved Donbæk og Ris Fattiggaard. Mulig fra Oldtiden hidrører ogsaa nogle mærkelige store Plads med aflangt firkantede Dyrknings-

stykker, omsluttede af lave Jordkamme (især i Lerup S.); øjensynlig er det ældgamle Agre.

Den ældste Opdyrkning synes i Følge Stednavnene at have fundet Sted paa det glaciale Højland i det mellemste og østligste Vendsyssel; to Tredjedele af Kirkebyerne — og tilmed de med de ældste Navne — har deres Plads her paa den lettere Jord. Først senere, da Teknikens Fremskridt tillod det, har man givet sig i Lag med den federe, men tungere Jord paa Fladerne. Af de arkæologiske Levninger fra Middelalderen staar de romanske Kvaderstenskirkker i første Række, af hvilke Hovedmængden ligeledes ligger i Højlandet, og hvoraf de interessanteste er Vennebjerg, Taars, Ingstrup, Saltum, Jetsmark, Gøl, Lerup og Bejstrup. De er omgivne af en Ring af Teglstenskirkker fra romansk Tid (Mygdal, Bindslev, Tolne, Elling, Flade, Understed, Albæk, Dronninglund, Ørum, Hæstrup og Hjørring), der for det meste ligger paa de senglaciale marine Dannelser, og det samme gælder om de gotiske Kirker (Sæby, Volstrup, Skæve og Asdal). De fleste af alle disse Kirker er dog enkelt udstyrede, og Kalkmalerier er sjældne; først fra Højrenæssancen er en Del Kirkeinventar i Behold. Smukkeste er de gamle Klosterkirker (Vrejlev, Hundslund, Børglum og Økloster), og disse tilligemed de tilhørende Klosterbygninger er delvis bevarede i senere Herregaarde. Af Middelalderens Borge eksisterer nu kun nogle ødelagte Voldsteder som Agersborg, samt maaske Dele af Murene i Odden (Mygdal S.), men fra det 16. Aarh. har Vendsyssel ikke blot gode Prøver paa Renæssance i Sæbygaard (Volstrup S.), Høgholt (Hørmested S.) og Kokkedal (Torslev S.), men besidder overhovedet i Vorgaard (Vore S.) en af Danmarks rigest smykkede Herregaarde. Ved Siden heraf hævder Dronninglund (det tidligere Hundslund Kloster) sig som et fornemt Anlæg i Barokstil. Derimod findes der i Amtet lidet gammel Bondearkitektur, og de haarde Ildebrande, som har hærget Købstæderne, har bortrevet alle Købstadhuse, som var ældre end Aar 1800 (Hjørring).